

אילו לא הוציאנו הקב"ה... משועבדים היינו לפרעה במצרים

שמטרת המכות היא שישובו מצרים בתשובה, וכי איכפת להקב"ה שישובו מצרים בתשובה. וגם תמוה שאם זה המטרה, א"כ זה נחל כשלון חרוץ, שהרי לא שבו בתשובה! ועיין רב"ח שכנראה ביאר שאומות העולם יתיישרו בהם ויראו ויקחו מוסר, וציין לזה האירוע בספר שמואל שהפשלתי יראו ליקח את ארון ה' משילה משום שפחדו שה' יתנקם מהם כמו שניקם עם פרעה – למה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הלא כאשר התעלל בהם וישלחם וילכו. ולפי הסבר זה א"כ המכות הצליחו. ועכ"פ לפי הטעם הראשון, עיקר מטרת המכות הוא בשביל מצרים או בשביל שאר אומות העולם.¹

ואולי מחמת שכל זה אינו ברור כ"כ, לכן הקב"ה עצמו מוסיף טעם אחר לכל ענין המכות, וזה מש"כ בפ"ב: ולמען תספר באזני בן ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם, כלומר לפי טעם שני זה אין הכוונה במכות בשביל מצרים, אלא הכוונה בשביל ישראל, שמטרת המכות הוא שיהיה שמה לספר לבניהם ולנכדיהם את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, ומבואר שעל כל מכה ומכה יש תוספת סיפור, ובהכרח שמכיון שתכלית הסיפור הוא כמו שמסיים: וידעתם כי אני ה', א"כ אילו היה פרעה מוציא את בני ישראל לאחר מכה אחת, אז הסיפור היה פחות דראמטי, פחות מה שיש לספר, אבל מכיון שהוציאם לאחר עשרה מכות, ממילא יש בזה סיפור יותר גדול, ויותר מרשים, ויותר מקרב את המטרה של וידעתם כי אני ה'. ואף שגם זה לא מובן היטב, דהרי אדרבה היה אפשר לומר שאם היה מוציאם אחר מכה אחת גדולה א"כ זה מראה את כח ה' עוד יותר, ועכשיו שהוכרחו לקחת עשרה מכות זה כנראה מראה חולשה ולא חוזק, וזה שאלה נכונה, אבל בהכרח צ"ל כמו שכתבו כמה מפרשים על ההגדה, וכע"ז באוה"ח, שהקב"ה הוצרך להראות את מופתיו ואת אותותיו בכל פנה ופנה שבבריאה, כלומר שהוא השליט, בים, ובארץ, ובאור, למשל עד מכת הארבה לא היה מוכרח שהקב"ה שולט בכוח הרוח, ועד מכת חושך לא ידענו שהקב"ה יוצר ושולט במאורות, ובמכת בכורות ראינו "שהוא היוצר צורה בתוך צורה ומכיר טפת הבכור", ולכן בכדי שיוכל הקב"ה לומר לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת לארץ וגו', הוא

בא תשפ"א שלום רב

קודם מכת ארבה מדבר הקב"ה למשה ומסביר לו דבר תמוה בהבנת המכות, שהרי לא מובן כלל מה שקורה פה שפרעה משנה את דעתו ובפרט לאור מה שקרה במכת ברד, שפרעה ראה והכיר את דין ה' ואמר שה' הצדיק, אבל מיד כאשר נגמרה המכה הוא שב להרשיע ולא משלח את ישראל, ואמנם משה לא מקשה שום קושיות כי עכשיו הוא כבר יודע שצריכים לראות ולא להקשות, אבל מ"מ הקב"ה צריך להסביר לו את המהלך שכנראה תמוה מאד, שהרי זה לא יעיל, וגם אם הקב"ה הולך להכביד את לבו א"כ לא יהיה שייך לפרעה ולעבדיו לשנות את דעתם, אז א"כ מה ענין המכות, הרי זה לא יצליח, וכ"ז הוקשה למשה, שהרי הקב"ה יכול גם שלא להכביד וממילא הוא ישחרר אותם, ומן הסתם אין טעם להאריך את התהליך יותר ממה שצריך, ואף שבתקופה ההיא לפי חז"ל כבר הופסק השעבוד עצמו וכבר לא עבדו, אבל מה טעם להשאיר במצרים יותר ממה שצריך, וזה לא מחזק את האמונה בבני ישראל כי ככל שהמלחמה בין האלקות של ה' והאלוקות של פרעה מתארכת, יותר זה מראה שפרעה יכול לנצח והקב"ה אינו יכול לנצחו, וגם כנראה לא ברור מדוע יש להעניש את מצרים בו בזמן שהקב"ה מכביד להם את הלב וכמעט שאינם ברשות עצמם לבחור, ואם אין בחירה אז למה יש עונש, כל זה קשה מאד להבין במהלך יציאת מצרים.

ולכן מסביר לו הקב"ה שיש בזה שתי טעמים: א' למען שתי אותתי אלה בקרב. כלומר, זה בשביל פרעה ומצרים, שאני רוצה לשים את האותות האלה בקרב. אבל הקב"ה לא מסביר מדוע זה חשוב לו, הלא העיקר הוא לשלח את ישראל, וא"כ מה טעם לשית את האותות במצרים, ולמה זה חשוב להקב"ה, ורש"י לא אומר כלום ע"ז. והרמב"ן סתם בזה ופירש "שידעו מצרים את גבורתי, לא שאעניש אותם יותר מפני הכובד הזה", והיינו שהוא מסביר לו שאין זה ענין עונש, כי כאמור זה לא הוגן, אלא רק חשוב שידעו מצרים את גבורתי, אבל הרמב"ן לא מסביר מדוע זה חשוב להקב"ה שידעו מצרים את גבורתי. ועיין בספורנו שהקשה את זה, ותיירץ דבר מחדש, שמטרת המכות "כדי שישוּב איזה מהם בתשובה כו' כדי שבהם יכיר העם את גדלי וישוב מרשעתו" וזה חידוש גדול

1. ועיין חידושי הגרי"ז [וארא] שעיקר מטרת המכות הוא עשיית דין ומשפט לקיים מה שנאמר בכה"ב וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ורק אח"כ יצאו, ולכן קודם היציאה צריך לעשות עמם דין ומשפט וא"א לסמוך על קריע"ס, עיי"ש, אבל אין זה במשמעות תיבות התורה "למען שתי אותתי אלה בקרב", וצ"ע.

הוצרך להראות לו שהוא שולט בכל פנה ופנה של כל העולם [ועוד נדבר על ענין זה בפעם אחרת]. ומבואר לפי טעם זה שתכלית המכות הוא שנספר את זה לדורות הבאים, שמתוך זה נבוא לקבלת התורה ונוכל לחנך את משפחתנו ברוח התורה הזו, שיסודה היא יציאת מצרים. ופשוט לפ"ז שמכיון שמטרת הסיפור הוא לידע את ה', א"כ מי שמספר סיפורים ולא בא מזה לידע הכרה וידיעה עמוקה יותר וגדולה יותר במציאות הקב"ה לא קיים את המצוה בכלל, ולכן המצוה בליל הסדר של סיפור יציאת מצרים הכוונה לקיים מצוה זו של למען תספר וגו', כלומר הסיפור מפעיל את רגשי התפעלות באדם, כי הוא שומע מה ה' עשה, והוא רואה איך שהוא שידד את הטבע ואיך שהוא שולט בכל דבר, וממילא הוא בא לידי הכרת הטובה שמה שעשה ה' לנו ושהוציאנו מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, וממילא זה יכול להביא את האדם לרגש של הכרת טובה וממילא לקבלת עול מלכות שמים וקבלת תורה, ואף שדור יוצאי מצרים לא צריך את הסיפור שהרי היו שם, אבל הדורות הבאים בודאי צריכים את זה, ולכן בליל הסדר, שאנו מספרים את כל מעשה היציאה, ואת כל העשרה מכות אנו אומרים ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובני בנינו משעובדים היינו לפרעה במצרים, ומטרת ליל הסדר הוא להגיע לפיכך (לפי-כך), כלומר לפי כל הסיפורים האלו, אנחנו חייבים להודות להלל לשבח ולפאר כו' למי שעשה את כל הנסים האלה הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה מאפלה לאור גדול משעבוד לגאולה וכו'.² ורק המגיע לידי מדרגה זו יכול להבין עומק הפסוק: אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולכן לא יהיה לך אלהים אחרים וכו', כל קבלת התורה תלוי בזה שאנו משעובדים להשי"ת על שהוציא אותנו משעבוד מצרים. וכ"כ רש"י בפרשת יתרו: כדאי היא ההוצאה שתהיו משעובדים לי. אלא שלפ"ז יש להקשות להיפך, מדוע אנו צריכים להודות להקב"ה על שהוציאנו ממצרים, ומדוע

אנו משעובדים אליו מחמת זה, הרי הקב"ה הוא זה שהכניסנו למצרים והוא גם הבטיח שיוציאנו, האם הוא לא אמר לאברהם אבינו בכה"ב ידע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם וכו', וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, וכן הוא אמר לעקב קודם רדתו למצרים בפרשת ויגש, א"כ מדוע אנחנו חייבים להודות להלל ולשבח את הקב"ה על כל מה שעשה בשבילנו, וכי מי ששבה את חבריו והכניסו לבית הסוהר לעשר שנים ואח"כ הוציא אותם, האם אנו חייבים להודות לו ולשבח אותו ולהללו על שהוציאנו? אל תכניס ואל תוציא! וכמדומני שכרגיל ההבנה בזה הוא לפי מה שאנו אומרים בהגדה של פסח שאנו צריכים להודות להקב"ה משום שהקב"ה חשב את הקץ לעשות, והיינו שאף שהיינו צריכים לצאת לאחר ארבע מאות שנה אבל הקב"ה הקדים את הקץ והוציאנו לאחר מאתיים ועשר שנה, מחמת הרבה חשבונות, כי אם לא היה גואלנו אפשר ולא היינו יוצאים לעולם, כלומר הענין של ברוך שומר הבטחתו לישראל, היינו לא רק שהוא קיים מה שהבטיח, אלא שהוא שמר עלינו בכדי שיוכל לקיים את הבטחתו. והנה אף שזה אמת, אבל עכ"פ זה לא מיישב את הקושיא, שהרי עכ"פ הוא הכניסנו למצרים, ואמנם הוא הוציא אותנו מוקדם ושמר את הבטחתו, אבל עכ"פ הוא זה שהכניסנו מלכתחלה, הלא הוא מנהל את העולם, וא"כ מדוע עלינו לשבח וללהלל ולפארו?

ואחד מהדרכים בזה במפרשים (מיוסד על הגר"א קוטלר זצ"ל, וכע"ז בהגדת חג בחג ועוד), שעיקר ההודאה אינו דוקא שהוציאנו ממצרים אלא אדרבה שהכניס אותנו, שמכיון שיסוד שעבוד מצרים הוא בשביל קבלת התורה, שרק מחמת זה יכול הקב"ה לצוות לקבל את התורה והם יקבלוה בנעשה ונשמע, ובשביל זה הם צריכים להיות עבדים במצרים, להרגיש את עול העבדות, להיות תחת ממשלת מצרים, ואז כאשר יצאו באותות ובמופתים ובכח גדול ובזרוע נטויה, אז יראו

2. והדברים מפורשים ברמב"ם בספר המצוות [מ"ע קנז] שבו הוא מגדיר את מצות סיפור יציאת מצרים: הוא שצונו לספר ביצי"מ בליל ט"ו מניסן כו' וכל מי שיוסיף ויאריך הדברים - בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו - יהיה יותר טוב כמו שאמרנו וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח וכו'. הרי מפורש ברמב"ם שחלק מהמצוה היא ההלל וההודאה להשי"ת, והיינו שלא סגי בסיפור המעשיות בלבד, אלא הסיפור מביא לידי התפעלות והתפעלות מביאה לידי הלל והודאה, אבל אם הסיפור לא מביא לידי התפעלות, וההתפעלות לא מביאה לידי הודאה והלל, לא יצא ידי חובתו. ונמצא שהסיפור אינו אלא הכשר מצוה, ועיקר המצוה ומה שצריך להאריך בה הוא ענין השבח וההודאה. ובאמת נראה עוד יותר מזה, שמה שאנו רגילים לתרגם מלת לספר מלשון סיפור, והיינו לספר מעשה, ובאמת כן מצינו בלשון המקרא כמה פעמים, כגון ויספרו לו ויאמרו, ויספרו לו כל המוצאות אותם, וכן כתוב אצלנו למען תספר באזני בנך ובן בנך, אבל גם מצינו שלשון סיפור הוא לשון שבח והילול, וכמו: עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, לספר בציון שם ה', לדור ודור נספר תהלתך, השמים מספרים כבוד קל, וגדלתך אספריה, ובודאי כאשר כתוב באיוב "ויספרו לו דגי הים" אין הכוונה לסיפור אלא להלל ולשבח, ולכן כאשר כתוב ולמען ספר שמי בכל הארץ, הכוונה היא שהתכלית היא לשבח את שם ה' בכל העולם, וממילא מבאר הרמב"ם שלשון "לספר" הוא מלשון שבח והודאה. ומה שכתבו חז"ל מצוה זו בשם "סיפור" ולא השתמשו בלשון הלל והודאה, היינו טעמא משום שהמצוה היא להגיע לידי הלל והודאה על ידי סיפור, שבודאי הסיפור הוא חלק חשוב מהמצוה, זה הכשר מצוה, אבל התכלית והמטרה הוא לא סיפור מלשון סיפור אלא סיפור מלשון שבח, אבל מכיון שצריכים לשני החלקים לכן השתמשו חז"ל בלשון שמביע את שני הכוונות.

שהקב"ה משדד הטבע והוא אדון הכל ואלקי האלקים, והיינו שהאדם צריך להרגיש על צווארו את עול השעבוד בכדי שידע מה זה להיות בן חורין, צריך להרגיש את זה על גוף האדם, והא ראייה שהרי גם אומות העולם שמעו מקריעת ים סוף ונבהלו ורגזו, אבל לא קבלו על עצמם עול מלכות שמים משום זה, ורק כלל ישראל שהיו עבדים לפרעה והרגישו על עצמם את עול השעבוד, הם יכלו להבין מה זה יציאת מצרים.

ולכן י"א בחז"ל לפי פשוטו של מקרא שמשח שלח את חותנו קודם מתן תורה, משום שבנ"י היו משועבדים בטיט ולבנים אבל יתרו היה יושב בביתו בהשקט ובטחה ורק שמע מה אירע עם בני, משום שא"ל לו לקבל את התורה באותה מדרגה של כלל ישראל מכיון שלא חזה על בשרו את גודל השעבוד, ולכן אינו יכול להבין את גודל ההצלה, כי זה תלוי בזה. ובזה ביאר מה שאמר חז"ל שמכיון שאמר אברהם במה אדע כי אירשנה, וחטא בזה קצת, לכן נשתעבדו בניו במצרים ומיד נאמר לו בה"ב, וזה דבר תמוה שיתבע על זה. וביאר הכוונה, שעומק שאלת אברהם היתה במה אדע, והיינו שהיה בזה חסרון באמונה של ידיעה באופן מוחלט שבניו יירשו את ארץ ישראל, ולכן הוצרך הקב"ה לענות לו ידע תדע כי גר יהיה זרעך וגו', כלומר אילו היה שייך במציאות שהם יקבלו עליהם עול מלכות שמים באופן מוחלט א"כ אין צורך לשעבוד מצרים, כי הרי יקבלו עליהם עול מלכות שמים רק משום שה' יאמר להם לעשות כן, אבל בשאלתו הראה אברהם שזה לא שייך במציאות, כי אפילו הוא שגילה את הקב"ה בעצמו והקב"ה אמר לו שבניו יירשו את ארץ ישראל גם הוא שאל במה אדע, וא"כ כש"כ שבניו אחריו לא יסתפקו בהבטחה ובמלים בעלמא, אלא יצטרכו לדעת את הדבר בעצם, באופן שאינו משתמע לשני פנים, ולכן כתור תשובה על שאלה זו אמר לו הקב"ה: ידע תדע כי גר יהיה זרעך, הדרך היחידה להחדרת הידיעה היא שאני אשים אותם במצרים ויעבדו ויענו אותם, ואח"כ אוציא אותם, ומכיון שכן ירגישו על בשרם את השעבוד ואת הרווח לאחר השעבוד, וממילא אז ישתעבדו, והיינו שאז יקבלו את התורה בהר סיני.

אבל מכל מקום הקושיא עדיין לא באה לידי יישוב גמור שהרי כל סיפור יציאת מצרים הוא על יציאת מצרים, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולפי"ד הגאונים הנ"ל הול"ל אנכי ה' אלקיך אשר הכנסתיך והוצאתיך מארץ מצרים וגו', והדק"ל מדוע אנו חייבים להודות ולשבח על מה שהוא עשה לנו, אפילו אם זה היה לטובתנו?

ולכן נראה לבאר בזה באופן יסודי שהקושיא מעיקרא ליתא, דהנה באמת יש להקשות קושיא זו על כל דבר ודבר בחיי האדם, למשל העולם עכשיו עומד באמצע סכנה גדולה, ואי"ה והוא רחום יכפר עון והקב"ה יאמר הרף למשחית, ונזכה לישועה גדולה בעזר ה', הקב"ה נתן למדענים את השכל לברוא חיסון במהירות מופלגת אשר כמוה לא היה מעולם, ואי"ה נזכה לראות אותו עובד, ואז בודאי נצטרך להודות לה' ולשבחו ולספר ולפאר על שהצילנו מסכנת כליה ר"ל, אי"ה נעשה סעודת הודאה כמו סעודת לוייתן. ולכאורה למה צריכים להודות לה', הלא זה ברור שהקב"ה ברא את הוירוס הזה ושלחו לארבע כנפות הארץ, וא"כ אף שאח"כ הוא "בורא רפואות", את החיסון, אבל מדוע מגיע לו תודה על זה, וא"כ קושיא זו אינה קושיא על יציאת מצרים, אלא זה נוגע על כל נקודה ונקודה בייחסנו עם הקב"ה? וכן מי שהיה עני והעשיר, והוא מודה להקב"ה על חסדיו, ולכאורה העניות היתה מאתו יתברך, מי יעני ומי ייעשר, וא"כ על מה עלינו לשבח? ומה א"כ התשובה? האם זה לא נכון שכל מה שאירע לאדם זה מהקב"ה?

התירוץ הוא שזה לא נכון, הקב"ה לא שולט בעולם, הוא יכול לשלוט אם הוא רוצה, אבל הוא לא רוצה, הוא העביר את ממשלת העולם לידי הבריאה של אדם שברא אותו בדמות אלקים, בצלם אלקים ברא אותו, וכל המהלך של העולם, האם זה עולם ששופע טוב ואור ובריאות ובנין, או ח"ו עולם של רע וחושך ומחלה וחורבן, זה הכל תלוי במעשי האדם, במחשבותיו, בדבורו, ובמעשיו, וכמו שהאריך לבאר ענין זה בנפש החיים בכל שער א', שהקב"ה השליט את האדם על העולם, והכל מתנהל עכשיו לפי מעשי האדם. [וזה כמו עסק גדול, שאף שבעל הבית הוא הבוס בעצם, אבל למעשה בלי העובדים הרי לא היה כלום, ואם העובדים מחליטים שלא לעבוד או לעבוד לאט, הרי העסק לא יצליח].

הנה לאחר קריע"ס כתוב: ויאמר אם שמע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצוותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך. הנה עיקר החידוש בפסוק זה אינו "לא אשים עליך", אלא עיקר החידוש הוא "כל המחלה אשר שמתי במצרים", כלומר שזה לא בדרך הטבע ולא נברא בבריאה, המחלות ששמתי במצרים לא נבעו מדרך הטבע של מחלה, ובעצם מחלה לא נבראה בששת ימי בראשית ועד יעקב אבינו כלל לא היה ענין מחלה בעולם, שזה לא דבר מוכרח, אלא אצל מצרים נתחדש מהלך של "מחלה אשר שמתי במצרים" כלומר שה' ברא וחידש מחלה במצרים משום מה שעשו לישראל ולא שחררו את עם ישראל

כפי הציווי האלקי, דן אנכי. וזה אמת לאמתה, וכמו שאומרים לנו חז"ל לא הערוד ממית אלא החטא ממית, וכי נחש ממית או נחש מחיה, קשה לנו להשיג את זה אבל כך זה בתורה, הכל תלוי בהתנהגותם של בני אדם, ולפ"ז הקב"ה מנהיג את העולם, אבל ההחלטה לזה באה מבחירת בני אדם בכלל ומבני ישראל בפרט.

אלא שבהרבה פעמים אף שהאדם חטא ולא ראוי לישועת ה', מ"מ הקב"ה ברוב רחמיו מאריך לו אפים ומאיר לו פניו ונותן לו פרנסה אע"פ שלא מגיע לו, וזה כבר כבר בגדר נס נסתר, וא"כ ע"ז צריך האדם להודות ולשבח ולפאר, שאף שלא מגיע לו, מ"מ הצילו ה', וכאשר הוא מרגיש את זה באמת, אז הוא משתעבד.³ והנה הקב"ה אמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, הנה באמת כל העבודה והעינוי היה רק פ"ו שנה משנולדה מרים, וכל השעבוד עצמו היה מאה ושש עשרה שנה, וא"כ איך נתקיים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה? וכבר ביאר רש"י ושאר הראשונים בפרשה שהחשבון 430 שנה היה מברית בין הבתרים, וחשבון 400 שנה היה מלידת יצחק, אבל זה תמוה, הלא כתוב להדיא שגר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וא"כ איך נתקיימה נבואה זו, לא מובן איך זה נחשב גרות, והלא היו בא"י לחלק גדול של התקופה הזו?

אבל ביארו הראשונים, ובאמת ליעקב הסביר זה היטב, שזה היה הגדלות של האבות, שהרגישו את עצמם כגרים בארץ ישראל אף שהובטחה להם, אבל כשרועי לוט האכילו את בהמותיהם בארץ כנען, מחה ע"ז אברהם שזה גזל, והיינו משום שהרגיש שהארץ לו שלו, ולכן התחילה תקופת "ארץ לא להם" מיד, זה התחיל כבר מברית בין הבתרים [שהיה אברהם בן שבעים, ויצחק נולד למאה], אף שהיו בארץ ישראל, וכן היה אצל יצחק ויעקב, ארץ מגורי אביו, ארץ מגוריהם אשר גרו בה, אלא שאצל השבטים כבר נתחלש זה, שהם הרגישו את עצמם כתושבי הארץ שכאן מקומם ושוב לא היה זה ארץ לא להם, כי רואים אנו שהרגישו את עצמם ככובשי העיר שכסם ולא חששו מזה כלל, כאילו כאן מקומם הראוי, ולכן הגיע הזמן להתחיל עם הירידה למצרים, ועיין ספורנו בפרשת ויגש [מו-ג] שה' צוה ליעקב לרדת למצרימה על מנת להשתקע שם משום "כי אמנם אם היו בניך יושבים פה היו מתחנתים בגויי הארץ ומתערבים עמהם אבל מצרים לא יקרה זה כי לא

יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם ובכך יהיו לגוי נבדל כאז"ל ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצויים שם", הרי שהוכרח לצאת מא"י לארץ מצרים.

ואמנם כל זמן שישראל גרו בארץ מצרים בתור גרים, הם לא נטמעו ונתערבבו בתוככי האומה המצרית, בטומאת הארץ, אז נתקיים בהם גזירת ברית בין הבתרים באופן זה, ומי שמרגיש את עצמו גר הרי אין לך עינוי גדול מזה, כי אתה משונה, אתה יהודי מלוכלך, אתה רדוף ושנוא, וממילא אתה בגלות, וכך היו ישראל כל ימי יעקב והשבטים, וישב ישראל בארץ גשן, נפרדים לעצמם, אבל כשמת אחרונם של שבטים הרי אז התחילו להפר ברית מילה, וביאר הבית הלוי משום שרצו להתדמות למצרים, לא רצו להיות יוצאי דופן, רצו להראות כמו גוי, ללכת לבית שעשועים שלהם כמו גוי, ללכת לאיצטדיונים שלהם כמו גוי, לשחק עם הגוים, וכשעשו כן ושוב לא היתה הבדלה, מהתחילו לשנוא אותם – ויקוצו מפני בני ישראל, כך היה בכל ההיסטוריה היהודית, או שיהודי הבדיל את עצמו מהגוי או שהגוי הבדיל את עצמו מהיהודי, זה לא שייך אחרת. הם ראו יהודי ברחוב הם התחילו להקיא, ובאמת אין זה עונש, שהרי לא היתה להם תורה, אלא זה בגדר שמירה, זה בנוי בטבע העולם, אבל כל זה בא לנו משום שאנו עשינו את זה, אנחנו סידרנו את המטה שלנו והוכרחנו לישן בה, זה היה שנאה שנכנסה במצרים בכדי שלא יתערבו בני ישראל עמהם כפי רצונם של חלק של בני ישראל בתקופה ההיא.

ונראה להוכיח יסוד זה שהשעבוד הקשה התחיל רק משום מעשיהם של בני"י, דהא במדרשי חז"ל מבואר ששבט לוי לא השתעבד במצרים, ולכאורה הלא גם הם היו בגזירת ברית בין הבתרים, ואיך יצאו מהכלל, ובהכרח שהגזרה יכולה להתקיים גם בלי שעבוד גופני, ואם זה שהוא בגלות מקבל על עצמו את עול הגלות, הלא הוא בגלות אפילו בלי שעבוד גופני, וזה ראייה מוכרחת.

וממילא הקב"ה לא הכניסנו לשעבוד מצרים, אלא אנחנו הכנסנו את עצמנו לשעבוד מצרים, ושם היינו רעים וחטאים כמו שאומר הרמב"ן, ולכן לא היינו צריכים לצאת לפ"ז עדיין, אבל הקב"ה ריחם עלינו והוציאנו מאפלה לאורה, ולפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח וכו' לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה, הוציאנו מעבדות לחרות, מיגון לשמחה, ומאכל ליו"ט, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה.

נתחדשה גזירה זו, אלא שהקב"ה קיבל את התשובה שבאה מחמת הלחץ, לאו דוקא מחמת אהבה, וחילץ אותנו מהגזרה שאנחנו הכנסנו את עצמנו לתוכה.

3. וכן אפשר להקשות ולתרוץ על נס פורים, שהקב"ה הצילם מיד המן, אבל מי הוא זה שהכניסם ביד המן – הלא אנכי ה', וא"כ מה אנו חוגגים בפורים. אבל פשוט שזה היה מעשינו שגרמו את עיקר הגזירה, שהשתחו לצלם או שהשתתפו בסעודת אחשוורוש, וממילא